

Michaela Martinková, Univerzita Palackého (michaela.martinkova@upol.cz)

I když je pohyb v prostoru jednou z nejzákladnějších lidských zkušeností, jazyky se v jeho vyjádření liší (např. Talmy 1991, Slobin 2004, Filipović 2013, Ibarretxe-Antuñano 2003, Kopecka 2010, Papafragou et al. 2002, Zlatev & Yangklang 2003, Slobin et al. 2014, Verkerk 2014). Jedním z rozdílů je popis událostí, ve kterých dochází k překročení tzv. boundary (Slobin & Hoiting 1994, Özçaliskan 2015, Cifuentes-Férez & Teresa Molés-Cales 2020): mluvčí románských jazyků a dalších tzv. V-jazyků (dráhu pohybu kódují primárně na verbu) musí v těchto případech dráhu na slovesu vyjádřit. Informaci o způsobu pohybu pak nezbyvá než vynechat, nebo vyjádřit pomocí neobligatorního doplnění slovesa. Naproti tomu mluvčí jazyků, které dráhu běžně kódují mimo slovesný kořen na tzv. satelitu (S-jazyky), mohou sloveso ke kódování způsobu pohybu využít; k těm patří mezi jinými i jazyky germánské a slovanské.

(1) He staggered **into** Arthur 's sitting room (Adams Sbohem, InterCorp v. 13)

Vpotácel se **do** Arthurova obýváku

Entró tambaleándose **en** el cuarto de estar de Arthur

Cílem příspěvku je přispět k poznání intratypologických rozdílů mezi S-jazyky srovnáním angličtiny s češtinou, jazykem, kterému bylo v dosavadních typologických studiích věnováno minimum pozornosti (např. Šlechta [2021], Schmiedtová [2013]). Mapuji vliv typu konstrukce vyjadřující boundary crossing (konkrétněji pohyb dovnitř ohraničení) na lexikální diverzitu sloves v těchto konstrukcích. Ve shodě s Lewandowski & Mateu (2020) očekávám, že česká konstrukce s vázaným morfémem *v-* bude klást vyšší nároky na slovesa do ní vstupující než anglická konstrukce s morfémem volným (*in/to*), a bude v ní tedy nižší lexikální diverzita; roli bude nicméně hrát i nemožnost kombinovat několik satelitních prefixů. Představím výsledky dvou korpusových studií, založených na obousměrném paralelním korpusu (dle Johanssona 2007) vytvořeném v rámci korpusu InterCorp (Čermák and Rosen 2012). První studie, která využívá překladových tzv. T univerzálií (Chesterman 2003), navazuje na mé dřívější zjištění (2019), že čeština přeložená z angličtiny je v těchto konstrukcích lexikálně bohatší než v překladech ze španělštiny (V-jazyk); zde se ukazuje, že české překlady z angličtiny jsou v těchto konstrukcích bohatší i ve srovnání s nepřekladovou češtinou. Statisticky významný rozdíl je vidět zejména u sloves kódující specifické způsoby pohybu (*vkračet*, *vřítit se*, *vkrouznout* a *vkřást se*). Analýza korespondencí sloves ve zdrojové i překladové angličtině přitom vylučuje, že by mohlo jít o pouhou explicitaci způsobu děje (Nádvorníková [2020] o verbech dicendi). Jde tak spíše o transfer z angličtiny, kde je snadnější kombinovat slovesa kódující způsob s dráhu kódujícími satelity než v češtině. Druhá studie porovnává užití konstrukcí ve zdrojových textech. Zde jsou rozdíly ještě markantnější: 156 slovesných typů v anglické konstrukci, 34 v české. Česká dráhová slovesa do konstrukce nevstupují, přítomnost směrovosti jako sémantického faktoru podporující užití slovesa v konstrukcích (Lewandowski & Mateu 2020) tak v češtině platí zejména pro slovesa kódující způsob: z tzv. čistě způsobových sloves bylo v češtině identifikováno pouze *vpotácel se* a *vtančit*, i tak je zde nicméně patrný rozdíl mezi češtinou a polštinou, která ekvivalent slovesa *tančit* v konstrukci neumožňuje (ibid). Sloves slovníkově nekódujících pohyb je v české konstrukci s prefixem *v-* také méně než v angličtině (chybí např. onomatopoeická slovesa), ale lze je najít (*v-trhnout*, *v-křást se*). V závěru se pokusím o souhrnnější kontrastivní analýzu identifikovaných sloves pohybu v angličtině a češtině, zejména se zaměřením na jednotlivé kategorie způsobu pohybu a obligatornost jeho vyjádření. Cílem příspěvku je také připomenout metodologické problémy kontrastivních sémanticko-typologických analýz: problémy s kategorizací způsobů pohybu (různorodost kritérií vede k různým klasifikacím u různých autorů a několika možným klasifikacím téhož slovesa) či s pouhou klasifikací slovesa jako slovesa pohybu (někdy je pohyb dodán pouze konstrukcí), s vymezením pojmu typ (proti tokenu) v jazyce s kategorií vidu, s vlivem lexikalizace, s nedostatkem srovnatelných dat a metodologií pro případné srovnání češtiny s jinými slovanskými jazyky a nakonec též s vytvářením obousměrného paralelního korpusu v případě jazyků odlišného morfologického typu.

Bibliografie:

Cifuentes-Férez, P. & T. Molés-Cales. 2020. On the translation of boundary-crossing events: Evidence from an experiment with German and Spanish translation students. *Vigo International Journal of Applied Linguistics* 17: 87-111.

Čermák, F. & A. Rosen. 2011. The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics* 17(3): 411-427.

Filipović, L. 2013. Typology as a continuum. Intratypological evidence from English and Serbo-Croatian. In J. Goschler & A. Stefanowitsch (Eds.), *Variation and Change in the Encoding of Motion Events*. Amsterdam: John Benjamins.

Chesterman, A. 2003. Contrastive Textlinguistics and Translation Universals. In D. Willems, B. Defrancq, T. Coleman & D. Noël (Eds.), *Contrastive Analysis in Language. Identifying Linguistic Units of Comparison*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Ibarretxe-Antuñano, I. 2003. What translation tells us about motion: A contrastive study of typologically different languages. *International Journal of English Studies* 3(2): 151-176.

Johansson, S. 2007. *Seeing through Multilingual Corpora. On the use of corpora in contrastive studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Kopecka, A. 2010. Motion events in Polish: Lexicalization Patterns and the description of Manner. In Hasko, Victoria and Renee Perelmuter (eds), *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Lewandowski, W. & J. Mateu. 2020. Motion events again: Delimiting constructional patterns. *Lingua*, 247(C), 1-25.

Martinková, M. 2018. K tzv. sémantické typologii jazyků: Co česká slovesa pohybu mohou vypovídat o angličtině a španělštině. *Studie z aplikované lingvistiky* 9: 37-53.

Nádvorníková, O. 2020. Differences in the lexical variation of reporting verbs in French, English and Czech fiction and their impact on translation. *Languages in Contrast* 20(2): 209-234.

Özçaliskan, S. 2015. Ways of crossing a spatial boundary in typologically distinct languages. *Applied Psycholinguistics* 36(2), 485-508.

Papafragou, A., Massey, C. & L. Gleitman. (2002). Shake, rattle, 'n' roll: the representation of motion in language and cognition. *Cognition* 84, 189-219.

Schmiedtová, B. 2013. Traces of L1 patterns in the event construal of Czech advanced speakers of L2 English and L2 German. *IRAL* 51: 87-116.

Slobin, Dan I., & N. Hoiting. 1994. Reference to movement in spoken and signed languages: Typological considerations. In S. Gahl (Ed.) *Proceedings of the Twentieth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session Dedicated to the Contributions of Charles J. Fillmore* Berkeley, CA: University of California.

Slobin, D. I. 2004. The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events. In S. Strömquist & L. Verhoeven (Eds.), *Relating events in narrative: Typological and contextual perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Slobin, Dan I, Iraide Ibarretxe-Antunano, Anetta Kopecka and Asifa Majid. 2014. Manners of human gait: a crosslinguistic event-naming study. *Cognitive linguistics* 25(4): 701 - 741

Šlechta, Petr. 2021. *Verbos de movimiento en checo y en español y su traducción* [Verbs of motion in Czech and Spanish and their translation]. Olomouc: Palacký University unpublished PhD dissertation.

Talmy, Leonard. 1991. Path to realization: A typology of event conflation. In *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley, CA: Berkeley Linguistics Society.

Verkerk, Annemarie. 2014. *The evolutionary dynamics of motion event encoding*. Doctoral dissertation, Max Planck Institute for Psycholinguistics.

Zlatev, J., & Yangklang, P. 2003. A third way to travel: The place of Thai and serial verb languages in motion event typology. In S. Strömquist & L. Verhoeven (Eds.), *Relating events in narrative: Typological and contextual perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.